

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1. ทำไมต้องศึกษาเรื่องของชาวไร่นา

สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ดังจะเห็นได้จากการที่คนส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 70 ของประเทศยังเป็นชาวไร่นาซึ่งประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมอยู่ในชนบทพวกเขาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการผลิตอาหารและหัตถกรรมต่างๆ ให้แก่คนทั้งประเทศและเป็นรากฐานที่นำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมทุก ๆ ด้าน แต่ดูเหมือนว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขากลับไม่ได้รับการเหลียวแลจากสังคมมากนัก ปัญหาความยากจน ความเจ็บป่วย และการขาดความรู้ยังคงเป็นปัญหาหลักของชาวไร่นาทั่วประเทศท่ามกลางกระแสการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างคนในเมืองกับคนชนบท และระหว่างคนรวยกับคนจนเพิ่มสูงขึ้น ชาวไร่นาไทยจึงต้องพยายามปรับตัวเพื่อความอยู่รอดทั้งของตัวเองและครอบครัว

จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลาที่สามทศวรรษที่ผ่านมานับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มเข้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเป็นต้นมา ทิศทางการพัฒนาของประเทศมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับมหภาค และพยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบการผลิตจากภาคเกษตรกรรมให้เป็นภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้นปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นเสมือนลางบอกเหตุที่จะเตือนให้เราเห็นว่านับแต่บัดนี้ต่อไปชีวิตของชาวไร่นาไทยจะต้องมีการปรับตัวเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้ดำรงอยู่ในสังคมที่กำลังมีการพัฒนาอย่างรวดเร็ว

เป็นสิ่งที่น่ายินดีเมื่อ เกิดกระแสความตื่นตัวในหมู่นักวิชาการสังคมศาสตร์ สาขาต่าง ๆ ของไทย ซึ่งตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของชาวไร่นาไทยและมีการ

ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของพวกเขาในแง่มุมต่าง ๆ ตามความถนัดและความสนใจของสาขาวิชานั้น ๆ จนทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวไร่นาทกกว้างขวางยิ่งขึ้น และในบรรดานักสังคมศาสตร์เหล่านี้ก็ยังมีนักมานุษยวิทยาซึ่งเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ให้ความสนใจศึกษาเรื่องของชาวไร่นาเป็นพิเศษ ถึงแม้ว่าจะเป็นสาขาวิชาใหม่สำหรับสังคมไทย แต่ด้วยลักษณะเฉพาะของสาขาวิชาซึ่งเน้นทางการศึกษาเจาะลึกในชุมชนขนาดเล็ก และศึกษาภาพรวม (holistic approach) รวมทั้งใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่เรียกว่า "งานวิจัยสนามทางมานุษยวิทยา" (anthropological fieldwork) ได้ช่วยให้การศึกษาสังคมและวิถีชีวิตของชาวไร่นาได้แง่มุมที่น่าสนใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตามผลงานทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวไร่นาทั้งไทยและต่างประเทศส่วนใหญ่จะเน้นศึกษาชาวไร่นาในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหลัก มีงานน้อยชิ้นมากที่ศึกษาชาวไร่นาในภาคใต้ของประเทศ และยังมีความสนใจน้อยลงไปอีกที่เจาะลึกชาวไร่นาที่เป็นชาวมุสลิมเชื้อสายมาเลย์ในเขตสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ เราจึงขาดข้อมูลเกี่ยวกับชาวไร่นามุสลิมซึ่งนับถือศาสนาอิสลามและมีแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะกลุ่มแตกต่างจากชาวไร่นาในส่วนอื่น ๆ ของประเทศ งานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการศึกษาวถีชีวิตของชาวไร่นาที่เป็นชาวมุสลิมทางภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย โดยเน้นหนักเรื่องการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ (economic organization) ของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อจะโยงไปสู่วิถีชีวิตในแง่มุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเพื่อจะช่วยให้สามารถเข้าใจวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวไร่นาในบริบทรวมทั้งประเทศได้อย่างไม่ขาดตอน

2. ทำไมต้องศึกษาการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชาวไร่นามุสลิมภาคใต้

การศึกษาเรื่องการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่มีขอบเขตกว้างขวางมาก ทั้งนี้เพราะคำว่า "เศรษฐกิจ" หมายถึงกิจกรรมที่ทำให้เกิดความสัมพัทธ์ทางสังคมในด้านที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาสิ่งมีค่าและใช้สิ่งเหล่านั้น เพื่อสนองความต้องการของ

มนุษย์ รวมทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการด้านการผลิต การจัดสรรแรงงาน การควบคุมการผลิต และการจำหน่ายจ่ายแจกผลผลิตอีกด้วย (ตารางที่ ฐานที่ ,2535,4-8) นอกจากนี้ยังเป็นที่ยอมรับกันว่าในบรรดากิจกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำในชีวิตประจำวันล้วนแต่เกี่ยวข้องกับเรื่อง เศรษฐกิจ หรือเรื่องเกี่ยวกับปากท้องเป็นสำคัญ ดังนั้นการศึกษาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนจึง เป็นอีกมิติหนึ่งที่น่าสนใจ

กิจกรรมทาง เศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น ๆ เป็น จำนวนมากหรืออาจจะเกี่ยวข้องกับคนทั้งสังคมเลยทีเดียว จึงทำให้คนต้องสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม(Social Relationship)และรวมพลัง (Collective Efforts) กันกระทำเพื่อสนองความต้องการด้านนี้ (ตารางที่ ฐานที่ ,2535,6) และเมื่อคนมา มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันทาง เศรษฐกิจจึงเกิดเป็นกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง เป็นกระบวนการ และเราสามารถเรียกกระบวนการที่มีความต่อเนื่องนี้ได้ว่า "การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ" (Economic Organization)

ในสายตาของนักมานุษยวิทยาจะให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแง่ที่เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมในด้านต่าง ๆ คือด้านการผลิต การแลกเปลี่ยน และการบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ถูกกำหนดรูปแบบขึ้นมาจากพื้นฐานทางวัฒนธรรมและประเพณีของสังคมนั้น ๆ เป็นหลัก ด้วยเหตุนี้ในสังคมที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และระบบค่านิยมที่ต่างกันย่อมนำไปสู่ความแตกต่างกันในรูปแบบของกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วย (Marvin Harris ,1987,108) เช่นเดียวกันว่าความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีของชาวไรรานาภาคใต้ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมประเพณีของชาวไรรานภาคอื่น ๆ ของประเทศย่อมมีรูปแบบของการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจที่แตกต่างออกไปด้วย

ดินแดนในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม พวกเขามีวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างออกไปจากประชากร

ในส่วนอื่นๆ ของประเทศ ในภาพรวมแล้วประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้เหล่านี้เป็นชาวนา (Peasant) เพราะเป็นผู้หาเลี้ยงชีพด้วยกิจกรรมทางการเกษตรเป็นหลัก เช่นการทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือทำการประมง รวมทั้งยังประกอบอาชีพเสริมอื่น ๆ เพื่อการเพิ่มรายได้ เช่น เป็นแรงงานรับจ้าง เป็นช่างฝีมือ แต่มีลักษณะเฉพาะคือชาวนาเหล่านี้ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการค้าซึ่งต้องใช้จ่ายเงินลงทุนและเทคโนโลยีสูง ๆ หรือมีการผลิตบางส่วนเป็นการปลูกพืชเพื่อขายเป็นเงินสด แต่ขณะเดียวกันก็มีกิจกรรมบางส่วนที่ยังคงเป็นการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขายังคงอยู่ภายใต้กรอบของขนบธรรมเนียมประเพณี และหลักการของศาสนาเช่นเดิม เฉพาะในเขตจังหวัดปัตตานี มีตัวเลขยืนยันว่าประมาณร้อยละ 80 ของ ประชากรทั้งหมดประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร (สำนักงานจังหวัดปัตตานี , 2535) และในฐานะที่เป็นมุสลิมพวกเขาจะต้องประพฤติและปฏิบัติตัวตามหลักการของศาสนาอย่างเคร่งครัดโดยยึดเอาคัมภีร์อัลกุรอาน และอัลฮะดีส (แนวทางการปฏิบัติตัวในเรื่องต่าง ๆ ของท่านศาสดามูฮัมหมัด) ข้อบัญญัติและหลักการของศาสนาอิสลามมีลักษณะครอบคลุมในกิจกรรมทุกอย่างและทุกด้านของชีวิตคนมุสลิมเอาไว้ ดังนั้นเราจึงไม่สามารถแยกเอาเรื่องของศาสนาออกจากกิจกรรมด้านอื่น ๆ ได้เลย

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชาวนามุสลิมได้ถูกกำหนดขึ้นจากหลักการของศาสนาอิสลามคือเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่บนปรัชญาแห่งความร่วมมือ และช่วยเหลือกันและกัน เพื่อนำไปสู่ความยุติธรรมและความเท่าเทียมกัน ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ ชูตรีหรือแสวงหาผลกำไรโดยมิชอบ (อับดุล-เราะหมาน อูบัยกร , 2528, 229) นอกจากนี้ยังต้องการให้มุสลิมขยันทำงาน มีความซื่อสัตย์สุจริต ยึดถือวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย รวมไปถึงข้อกำหนดในเรื่องของการถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน การแบ่งและรับมรดก การห้ามรับดอกเบี้ย การบริจาคทรัพย์สินแก่ส่วนกลาง (ระบบซากาต) เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการเปลี่ยนแปลง หรือจะได้รับผลกระทบจากกระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางวัตถุและเงินตราเป็นหลักหรือไม่ อย่างไร

ประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้กระตุ้นความสนใจให้ผู้วิจัยเข้าไปค้นหาคำตอบว่า ชาวไร่นามุสลิมในภาคใต้จะมีลักษณะการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจอย่างไร พวกเขาจะสามารถทนกระแสการพัฒนา เศรษฐกิจแบบทุนนิยม เช่นทุกวันนี้ได้มากน้อยแค่ไหน หรือพวกเขาจะมีวิธีการในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างไรบ้าง ข้อเท็จจริงที่จะได้จากการศึกษาในภาคสนามคงจะสามารถตอบคำถามเหล่านี้ได้

3. ทำไมต้องเลือกศึกษาที่ชุมชน "ปัตตานี" (ชื่อสมมุติ)

การวิจัยเรื่อง "การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของของชุมชนชาวไร่นามุสลิม" เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีโดยผู้วิจัยได้เลือกชุมชนบ้าน"ปัตตานี" (นามสมมุติของชุมชนแห่งหนึ่ง) ในเขต จังหวัดปัตตานี เป็นตัวแทนของชุมชนที่ใช้ศึกษาเพื่อทดสอบสมมติฐาน สาเหตุที่เลือกชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ถือเป็นชุมชนชาวไร่นามุสลิมได้ เพราะประชากรทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม มีวิถีชีวิตและแบบแผนทางวัฒนธรรมเหมือนกับชุมชนชาวไร่นามุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั่วไป เช่น การใช้ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และอุดมคติในชีวิต เป็นต้น

นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ ทานา ทาสวนยางพารา ทาสวนผลไม้ เป็นต้น ทำให้ระดับรายได้และมาตรฐานของชีวิตความเป็นอยู่ใกล้เคียงกับชุมชนชาวไร่นามุสลิมทั่วไป นอกจากนี้ที่ตั้งของชุมชนชาวไร่นา "ปัตตานี" มีลักษณะเป็นชุมชนชายขอบ (peripheral) ซึ่งล้อมรอบด้วยหมู่บ้านของชาวไทยพุทธซึ่งมีวิถีชีวิตและแบบแผนทางวัฒนธรรมแตกต่างออกไปจากชุมชนมุสลิมอย่างมากและชุมชนนี้ยังตั้งอยู่ในรัศมีที่มีความสัมพันธ์กับ"ตลาด" ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเจริญและการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจที่สำคัญ คือตลาดในเขตเมือง ยิ่งทำให้เราสามารถเข้าใจภาพการติดต่อสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างกันได้ดีขึ้น

ชุมชนชาวไร่นา "ปัตตานี" จึงเป็นชุมชนที่เหมาะสมกับการทาวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์สำคัญไว้ดังนี้ คือ

1. ศึกษาการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวไร่นามุสลิม
2. ศึกษาปัจจัยต่าง ๆ เช่นปัจจัยจากการขยายตัวของพัฒนาการเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ปัจจัยทางด้านการขยายตัวของอำนาจและกลไกรัฐ ปัจจัยทางด้านสภาพนิเวศน์วิทยาของชุมชน ปัจจัยทางด้านโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งมีผลกระทบต่อ การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ
3. ศึกษาการปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวไร่นา

แนวความคิดสำคัญของการวิจัย

1. แนวทางศึกษามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจ

Raymond Firth (1952) ได้ให้ความหมายของการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจในแง่ของมานุษยวิทยาเศรษฐกิจว่า เป็นการศึกษาพฤติกรรมทางสังคมแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจกระทำการใด ๆ เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด ซึ่งการเลือกเหล่านี้ไม่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง แต่ถูกกำหนดโดยค่านิยมที่บุคคลถูกปลูกฝังมาแต่อดีต และเป็นผลมาจากการถูกกำหนดหรือคาดหวังจากบุคคลอื่น ๆ ในสังคมเสมอ (Firth ,1952,123 - 124) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าการศึกษากิจกรรมทางเศรษฐกิจในทางมานุษยวิทยานั้นจะศึกษาแต่ตัวระบบทางเศรษฐกิจโดด ๆ ไม่ได้ ต้องทำการศึกษาให้สัมพันธ์ไปกับระบบสังคมด้านอื่น ๆ ด้วย เพราะพฤติกรรมของมนุษย์จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกิจกรรมชีวิตในด้านอื่น ๆ อยู่เสมอ Firth ยกเอาตัวอย่างกรณีการสร้างบ้านของชาว Tikopia ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจกับระบบสังคมอื่น ๆ ว่า

(1) เป็นการขอแรงงานมาจากเพื่อนบ้านและญาติ ๆ (2) มีการจ่ายค่าแรงงานโดยการเลี้ยงอาหารในขณะปฏิบัติงานและแจกของใช้ของที่ระลึกและเสื้อผ้าเมื่อเสร็จงาน (3) ไม่มีการคำนวณสัดส่วนเท่า ๆ กันระหว่างแรงงานที่ลงไปกับมูลค่าที่ำให้ตอบแทน (4) ใครก็ตามที่เข้ามาอยู่ในเหตุการณ์สร้างบ้านใหม่ จะโดยจงใจมาช่วยหรือผ่านมาโดยบังเอิญก็ตาม ต่างจะได้รับเลี้ยงอาหารเท่าเทียมกันหมด (5) บรรดาญาติมิตรทุกฝ่ายต้องเข้าร่วมในเหตุการณ์หมดโดยต้องนำอาหารมาเลี้ยงทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์สร้างบ้านใหม่

(Firth, 1952, 131-137 อ้างถึงใน นิยพรรณ วรณศิริ , 2536, 7)

Manning Nash (1966) ได้เสนอว่า เนื้อหาและความหมายที่ใกล้เคียงที่สุดของวิชามานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจคือ ศาสตร์ที่ศึกษาระบบเศรษฐกิจของสังคมต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน เป็นวิธีการศึกษาซึ่งต้องใช้ทั้งงานสนามและงานค้นคว้าจากเอกสารเหมือนเช่นงานทางมานุษยวิทยาทั่วไป มานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจพยายามที่จะจัดแยกประเภทของระบบเศรษฐกิจรวมทั้งการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทางเศรษฐกิจกับสถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น ศาสนา การเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ยังพยายามค้นหาลักษณะทั่วไป ของการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของสถาบันทางเศรษฐกิจ รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของสถาบันเศรษฐกิจด้วย จะเห็นได้ว่า Nash พยายามนำเสนอแนวทางการศึกษาที่ยึดแนวทางของวิชามานุษยวิทยาเป็นหลัก และศึกษาพฤติกรรมทางเศรษฐกิจเสมือนเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ที่จะต้องหยิบยืมเอาแนวคิดทางมานุษยวิทยาไปใช้ เช่นคำว่าระบบสังคม สถานภาพ และบทบาท เป็นต้น (ปรีชา คูวินทร์พันธ์, 2522, 39)

อย่างไรก็ตามยังมีข้อโต้แย้งในแง่ทฤษฎีและแนวความคิดในเรื่องการใช้แนวคิด (concept) ทางเศรษฐศาสตร์ โดยมีกลุ่มหนึ่งซึ่งนำโดย Polanyi และ Dalton ซึ่งไม่เห็นด้วยกับการนำเอาแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์มาใช้กับสังคมที่ยังล้าหลังทางด้านเทคนิควิทยา และเป็นสังคมที่ไม่มีความซับซ้อนมากนัก และเห็นว่าควรทำการวิเคราะห์และเข้าใจระบบเศรษฐกิจตามที่เป็นจริงของคนในสังคมนั้น ๆ มากกว่า เราเรียกกลุ่มนี้ว่า "Substantivist" ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าการนำเอาแนวคิดต่าง ๆ ทางเศรษฐศาสตร์

มาใช้จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในความเป็นไปทางเศรษฐกิจต่างๆ อย่างเป็นระบบง่ายแก่การวิเคราะห์เปรียบเทียบขั้นตอนต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกระบบสังคมด้วย สมมุติฐานของกลุ่มที่มีแนวคิดแบบนี้เชื่อว่า พื้นฐานของมนุษย์มีธรรมชาติเหมือนกันไม่แตกต่างกัน เรียกกลุ่มที่มีแนวคิดเช่นนี้ว่า "Formalist" (ปรีชา คุวินทร์พันธุ์, 2522, 39) ผู้นำของกลุ่มแนวคิดนี้คือ Firth และ Pospisil อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งสองกลุ่มต่างก็มีจุดเน้นในการวิเคราะห์แตกต่างกันออกไปกล่าวคือในกลุ่ม "Substantivist" จะศึกษาโดยยึดเอาข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นหลัก และนิยามความหมายของกิจกรรมทางเศรษฐกิจว่าเป็นกระบวนการที่เกิดจากการโต้ตอบกันระหว่างมนุษย์ด้วยกันและระหว่างมนุษย์ที่กระทำกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขาโดยมีวัตถุประสงค์อยู่ที่การแสวงหาปัจจัยต่าง ๆ เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดเป็น "สถาบันทางเศรษฐกิจ" ในลักษณะต่าง ๆ ขึ้นมา

สำหรับนักมานุษยวิทยาเชิงเศรษฐกิจที่ถูกเรียกว่า "Formalist" จะยอมรับการนำเอาแนวคิด (Concept) ทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการอธิบายพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของกลุ่มคนที่พวกเขาทำการศึกษา ฐานความคิดของคนกลุ่มนี้มี 3 ประการคือ ประการแรกคือเชื่อในหลักของความมีเหตุผล (Rationality) ของมนุษย์ คือเชื่อว่ามนุษย์มีเหตุผลในการคิดและการกระทำต่าง ๆ ดังนั้นในการกระทำทางเศรษฐกิจเขาจะเลือกกระทำในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด (Maximization) แก่ตน และ ประการที่สองคือหลักของการเลือก (Choice) มนุษย์จะเลือกหนทางที่ทำให้เขาบรรลุเป้าหมาย (End) ที่เป็นประโยชน์สูงสุด และประการที่สามคือ หลักการณ์ของการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งถือว่าทรัพยากรต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีจำนวนจำกัด ดังนั้นมนุษย์จะต้องพยายามใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเขามากที่สุด (คาร์รงค์ ฐานดี , 2535, 89-94)

อย่างไรก็ตามในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพยายามยึดเอาข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่พบในสนามวิจัยเป็นหลัก แต่จะข้มนั้นที่ทางเศรษฐกิจบางส่วนมาช่วยในการอธิบายในบางประเด็นเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. แนวคิดการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย

Julian Steward (1965) ได้เริ่มทำโครงการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของสังคมชาวไร่ในหลาย ๆ ประเทศ ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั้งในทวีปเอเชีย อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ และแอฟริกา และได้ตั้งข้อสังเกตถึงการเปลี่ยนแปลงต่างที่เกิดขึ้นในรัฐประชาชาติต่าง ๆ อย่างลุ่มลึก เช่นเมื่อรัฐประชาชาติได้รับเอกราชจากประเทศอาณานิคมก็ต้องเผชิญหน้ากับการเข้ามาลงทุนของต่างชาติที่นำไปสู่ปัญหาทางการเมืองระดับชาติ ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับนโยบายของชาติ เช่นปัญหา การแทรกแซงของลัทธิคอมมิวนิสต์จากภายนอกและภายในประเทศ หรือปัญหา เรื่องการจัดสรรที่ดินทำกินที่มีต่างชาติเป็นเจ้าของ ในขณะที่เดียวกันรัฐประชาชาติเหล่านี้ก็ ยังมีความต้องการความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและ เงินลงทุนจากต่างชาติอย่างมากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคนิคการผลิตทางการเกษตรแบบใหม่ เกิดปัญหาจำนวนผู้คนไร้ที่ดินทำกินเพิ่มมากขึ้นและกลายเป็นแรงงานรับจ้างในที่สุด

งานของ Steward มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมชาวไร่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงในระดับชาติ ทั้งนี้เนื่องมาจากสังคมเหล่านี้ไม่ได้อยู่อย่างเอกเทศแต่มีสายสัมพันธ์ เชื่อมโยงกับสังคมใหญ่หรือบริบทที่เป็นมหภาคอยู่ตลอดเวลา ในแง่มุมต่าง ๆ เช่นในแง่กฎหมาย เศรษฐกิจ และอุดมการณ์ทางการเมือง หรือสถาบันทางศาสนา การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในบริบทใหญ่มุ่งส่งผลกระทบต่อสังคมเหล่านี้ไม่มากนักในขณะที่ลักษณะดั้งเดิมของสังคมเหล่านั้นจะเป็นตัวหนึ่งที่กำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันออกไป

Steward ได้ให้ความหมายของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยว่าหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการแพร่ขยายของอุตสาหกรรม เทคโนโลยีการเกษตร พืชพาณิชย์ การคมนาคมและขนส่งแบบทันสมัย ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตแบบชาวไร่ที่เคยผลิต

เพื่อบริโภคและเพื่อเข้ามาเป็นการผลิตเพื่อขาย เขาได้เสนอวิธีพิจารณาปรากฏการณ์
การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยใน 5 ประเด็นคือ

1. ลักษณะสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ที่ศึกษา
2. ปริบทการเปลี่ยนแปลงในระดับรัฐ
3. องค์กรหรือกลไกที่ทำการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมชาวไร่
4. กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการกระตุ้นของปัจจัยภายนอก
5. การแสดงออกหรือผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

Steward ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับผลจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยจะมีผลแตกต่าง
ที่หลากหลายอันเนื่องมาจากลักษณะดั้งเดิมของชุมชนที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะบางประการร่วม
กันอยู่ คือปัจเจกบุคคลในสังคมชาวไร่ดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะมีแรงจูงใจในเรื่องผลกำไรใน
การผลิตมากกว่าในสังคมดั้งเดิม และการเปลี่ยนผ่านจากสังคมดั้งเดิมไปสู่สังคมที่มีความ
ทันสมัยจะทำให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องค่านิยมซึ่งแต่เดิมเน้นการร่วมมือ และแบ่งปันไปสู่การ
แสวงหาผลกำไรส่วนบุคคลเพิ่มมากขึ้น ความขัดแย้งดังกล่าวจะสะท้อนออกมาในพฤติกรรมและ
ความคิดของคนในสังคมที่อยู่ในรุ่นที่ต่างกัน (จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 2-3)

Poggie (1974) ได้เสนอความคิดเห็นตนเองเกี่ยวกับสัจชีวิตในด้านการศึกษา
กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชาวไร่จะต้องดูบริบทของสังคมใหญ่ด้วย แต่เขา
ได้ลดระดับการพิจารณาลงมาเพียงแค่ระดับภูมิภาค ขณะเดียวกันก็ไม่มองข้ามลักษณะสังคม
และวัฒนธรรมของท้องถิ่นมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมของ
ชุมชนต่าง ๆ นอกจากนี้เขาได้เสนอแนะให้พิจารณาบทบาทของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของ
ท้องถิ่นว่ามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้วยนั่นคือ เน้นถึงบทบาทของสภาพทางนิเวศน์วิทยาหรืออีกนัย
หนึ่งคือสภาพแวดล้อม และปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรซึ่งมีผลต่อการปรับตัวทางสังคมและ
วัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ (จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 3-4)

3. แนวคิดเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม

Jame C.Scott (1976) ได้ศึกษาถึงความคิดและพฤติกรรมทางการเมืองของชาวไร่नाที่ได้รับผลกระทบจากระบบอาณานิคม โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่าในช่วงเวลาที่เอเซียตะวันออกเฉียงใต้เป็นอาณานิคมนั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นสองประการ คือ การเข้ามาของระบบทุนนิยม และการพัฒนาประชาธิปไตยสมัยใหม่ภายใต้ระบบอาณานิคม ซึ่งมีผลกระทบต่อแบบแผนการใช้ที่ดินและแรงงาน เนื่องจากการควบคุมที่ดินไม่ได้อยู่ในมือของชาวไร่नाอย่างที่เคยเป็น แต่ชาวไร่नाเหล่านี้กลายมาเป็นผู้เช่าที่ดินและแรงงานทางการเกษตรแทน นอกจากนี้ราคาผลผลิตทางการเกษตรยังขึ้นอยู่กับความผันแปรของตลาด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมซึ่งเน้นจริยธรรมในการยังชีพคือการให้ความสำคัญกับการอยู่รอดและความไม่เสี่ยงต่อการถูกละเมิด แต่ในระบบการผลิตแบบใหม่นี้ กลุ่มเจ้าของที่ดินจะคำนึงถึงความต้องการของตลาดมากกว่าความต้องการของชาวไร่ना ในขณะที่รัฐเองก็ดำเนินการไปในทางที่เอื้อประโยชน์ต่อเศรษฐกิจแบบตลาดมากกว่าโดยการใช้มาตรการทางกฎหมายต่าง ๆ เช่นการให้กรรมสิทธิ์เหนือที่ดิน ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชาวไร่ना การเก็บภาษีแบบตายตัวไม่ผันแปรตามรายได้ที่แท้จริงของชาวไร่ना ผลที่ตามมา ก็คือเกิดการต่อต้านของชาวนาในรูปแบบต่าง ๆ เขาได้ตั้งข้อสังเกตว่าในสังคมก่อนทุนนิยม ลักษณะความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ การช่วยเหลือตอบแทนซึ่งกันและกัน (recipocity) หรือระบบรวบรวมแล้วแจกจ่าย (redistributive) จะเป็นตัวทำหน้าที่ในการลดความเสี่ยงและให้หลักประกันต่อความอยู่รอดของครอบครัวที่เป็นหน่วยการผลิตและบริโภค เศรษฐกิจแบบศีลธรรมซึ่งเน้นจริยธรรมในการดำรงชีพของชาวไร่नाจะปรากฏให้เห็นใน 2 เรื่อง คือ ประการแรก การเรียกร้องผลตอบแทนจากชาวไร่नाไม่ว่าจะเป็นโดยเจ้าของที่ดิน เจ้าของหน้าทีหรือรัฐ เป็นการไม่ชอบธรรมหากการเรียกร้องดังกล่าวเกินกว่าชาวไร่नाจะสามารถยังชีพในระดับขั้นต่ำได้ และประการที่สอง ชาวไร่नाมีความเห็นว่าควรแจกจ่ายผลผลิตในวิถีทางที่ทุกคนจะยังชีพอยู่ได้ (จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 5-6)

Scott ได้แบ่งสาเหตุที่ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงจากการยังชีพของชาวไร่नाไว้ 3 ประการ คือ

1. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพธรรมชาติ
2. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาพตลาดโลก
3. ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากราคาผลผลิตเพียงอย่างเดียวของชาวไร่นา

(Scott, 1978, 197)

กล่าวโดยสรุปคือเขาเห็นว่าการขยายตัวของระบบทุนนิยมได้เข้าไปทำลาย "ความผูกพันทางสังคมดั้งเดิม" (Traditional social bondage) เป็นเหตุให้เกิด "ความมั่นคงในการยังชีพ" (secure subsistence) ของชาวไร่นาเสียไป ชาวไร่นาจึงต้องลุกขึ้นสู้ (explosive situation) ทั้ง ๆ ที่ดูเหมือนว่าจะไม่มีความหวัง ได้รับความชัยชนะเลยก็ตาม (Scott, 1978, 192)

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Eric R. Wolf (1966) ได้เสนอความคิดไว้ว่า ชาวไร่นา (Peasant) คือผู้ที่ทำการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในท้องที่ชนบทซึ่งอยู่ถัดออกไปจากตัวเมือง และลักษณะของการผลิตทางการเกษตรจะกระทำไปเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวเป็นหลัก ไม่ได้กระทำในลักษณะที่เป็นธุรกิจเพื่อการค้าที่มุ่งแสวงหากำไรโดยตรงเหมือนอย่างกับคนที่ เป็น เกษตรกร (Farmer) การผลิตของชาวไร่นานั้นจะเป็นการผลิตเพื่อวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

- (1) ผลิตเพื่อให้ได้ทุนสำรองสำหรับใช้ในฤดูกาลผลิตต่อไป (Replacement Fund) เช่นการเก็บผลผลิตไว้สำหรับทำพันธุ์ในฤดูกาลเพาะปลูกต่อไป หรือการขายผลผลิตสำหรับเป็นทุนเพื่อใช้ในการซื้อหัววัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต หรือเพื่อใช้สำหรับซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอต่าง ๆ
- (2) ผลิตเพื่อใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรมหรือจรรโลงระบบความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในสังคม (Ceremonial Fund) เช่นใช้สำหรับงานบุญ งานแต่งงาน เป็นต้น
- (3) การผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตส่วนเกิน (Surplus) เพื่อให้ได้สิ่งที่มีคุณค่าที่ต้องจ่ายให้แก่ผู้มีอำนาจหรือรัฐในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ในรูปของภาษี รูปของแรงงาน หรือผลผลิต เป็นต้น

A.L.Kroeber (1948) ได้ทำการศึกษาชาวไร่นา (Peasant) ในยุโรป และได้ให้ความหมายของชาวไร่นาไว้ว่ามีลักษณะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ (Part-societies with Part-cultures) อาศัยอยู่ในชนบทแต่ก็มีความสัมพันธ์กับตลาดในเมือง ดังนั้นจึงไม่ได้เป็นกลุ่มที่โดดเดี่ยวไม่มีอิสระทางด้านการเมือง และไม่มีความสามารถในการพึ่งตนเองในด้านการผลิต แต่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของกลุ่มเดิมไว้ได้ และมีความผูกพันกลมเกลียวกัน รวมทั้งการยึดถือในพื้นที่ทำกิน และระบบความเชื่อของกลุ่ม

Raymond Firth (1946) ได้เสนอความคิดในการทำความเข้าใจชาวไร่นา ในหนังสือเรื่อง Malay Fishermen : Their Peasant Economic (1946) เขาได้ให้คำนิยามชาวไร่นาในความหมายที่แตกต่างจากชาวไร่นาของยุโรปโดยใช้เกณฑ์ของชาวไร่นาจากเอเชียมาช่วยเสริมว่าชาวไร่นาคือชุมชนของผู้ที่ทำการผลิตขนาดเล็ก (Small scale) ครอบคลุมไปถึงช่างฝีมือและชาวประมงด้วย โดยใช้เครื่องมือที่ไม่ซับซ้อนไม่มืองค์กรทางการตลาดที่ซับซ้อนและทำการผลิตเพื่อการยังชีพเป็นหลัก (Subsistence)

G.M. Foster (1967) ให้ความเห็นว่าแนวคิดเรื่อง ชาวไร่นา (Peasant) อยู่ในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของสังคม (Societal Type) แต่ควรใช้เกณฑ์การพิจารณาโดยยึดหลักโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าการใช้ลักษณะอาชีพ คือไม่ใช่ดูว่าชาวไร่นาผลิตอะไร แต่ดูว่าเขาผลิตอย่างไร และใช้ผลผลิตนั้นอย่างไร นอกจากนี้ สังคมชาวไร่นายังเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ใหญ่กว่า หรือสังคมเมือง ซึ่งมีการจัดโครงสร้างสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้นมีการแบ่งชนชั้น มีระบบเศรษฐกิจที่ซับซ้อน มีการพัฒนาการค้า การตัดถกรรรมการใช้เงินตราต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะของอารยธรรมแบบก่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Pre-Industrial) ผลผลิตจากชาวนาเป็นสิ่งเลี้ยงดูชนชั้นนำ (Elites) ในเมือง และชนชั้นนำเหล่านี้เป็นผู้สร้างสิ่งที่ Redfield เรียกว่า "วัฒนธรรมหลวง" (Great tradition) ในขณะที่ชาวไร่นามีวัฒนธรรมที่เรียกว่า "วัฒนธรรมชาวบ้าน" (Little Tradition) การจะพิจารณาว่าใครคือชาวไร่นาจะต้องพิจารณาจากการมีความสัมพันธ์ระหว่างสังคมชาวไร่นากับสังคมภายนอก (หมู่บ้านกับเมือง) เป็นหลัก และเสนอ

เพิ่มเติมว่า ประการแรก เราไม่ควรพิจารณาสังคมชาวไร่นาในลักษณะที่เป็นสังคมซึ่งอยู่ระหว่างกลางวัฒนธรรม (Intermediate) หรืออย่างที่ Redfield ใช้คำว่า "A half-way house" แต่ควรพิจารณาในฐานะที่เป็นประเภทของสังคมที่มีลักษณะตัวแบบหนึ่ง และประการที่สอง เราควรพิจารณาสังคมชาวไร่นาเป็นลักษณะของสังคมที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง กล่าวคือ ถ้าเมืองมีความเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น สังคมชาวไร่นาก็จะค่อย ๆ หมดไปด้วยนั่นเอง

Manning Nash (1966) ได้กล่าวถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของชาวไร่นาว่ามีลักษณะที่สำคัญหลายประการคือ ประการแรก ในเรื่องการนำเทคโนโลยีและการแบ่งงานกันทำ (technological complexity and division of labor) ซึ่งจะมีเทคนิคแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน มีการลงทุนค่อนข้างต่ำ และไม่มีการแบ่งงานหรือแบ่งหน้าที่ชัดเจนนัก ประการที่สอง เรื่องโครงสร้างทางสังคม (social structure) จะไม่ค่อยมีการรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กรที่เป็นทางการมากนัก นอกจากจะรวมตัวเพื่อทำการผลิตเท่านั้น ประการที่สามคือสื่อกลางของการแลกเปลี่ยน (system and media of exchange) เริ่มมีความคุ้นเคยกับระบบการตลาดที่มีการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น ความสามารถในการควบคุมเงินทุนและที่ดินจะเป็นพื้นฐานของการจัดระบบโครงสร้างในชุมชนชาวไร่นานั้น ๆ (Manning Nash, 1966)

James W. Hamilton (1965) ได้ศึกษาโครงสร้างของเศรษฐกิจกระเหรี่ยงในแง่ของความทันสมัย (modernization) โดยชี้ให้เห็นว่าผลจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากการติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น ๆ ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบ " ทวิลักษณ์ " (dual economy) หมายถึงมี สองลักษณะในตัวเอง แบบหนึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจซึ่งขึ้นอยู่กับความร่วมมือกัน การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ รวมทั้งการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้ที่เป็นสมาชิกในระบบ เครือญาติและความสัมพันธ์ในสายเลือด ส่วนอีกแบบหนึ่งคือระบบเศรษฐกิจภายนอกสังคม ซึ่งมีการจัดระเบียบค่อนข้างตรงกันข้ามไม่เกี่ยวข้องหรือขึ้นอยู่กับ การมีความสัมพันธ์ในสายเลือด ความเป็นเครือญาติ และความเป็นกระเหรี่ยงด้วยกัน

ในระบบนี้สิ่งที่จะต้องมียกคือสินค้า หรือการขายการต่อรองเป็นวิธีการค้าที่เหมาะสม เงินตราเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากขึ้นในสังคม ยิ่งคนมีความต้องการในสินค้าที่จำเป็นมากขึ้นก็ยิ่งมีความเกี่ยวข้องกับตลาดมากขึ้น ความต้องการใช้เงินก็จะมากขึ้น ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่จากภายนอกสังคม จึงเข้าครอบครองเศรษฐกิจในชุมชน เหมิลตันคิดว่าตลาดเป็นปัจจัยที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างวัฒนธรรมจากระบบเศรษฐกิจภายในเปลี่ยนไปสู่กิจกรรมเศรษฐกิจภายนอกในรูปตลาด (คาร์ฟูสเตอร์ สารานุกรม, 2519, 19-20 --- อ่างถึงน จินตนา กาญจนฉวีลย์ , 2535, 18-19)

Thomas M. Fraser, Jr. (1960) ได้ศึกษาหมู่บ้านชาวประมงที่ตำบลรูสะมิแล อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี นับตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 1956 พบว่าเป็นชุมชนที่มีแบบแผนทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มแตกต่างจากคนไทยส่วนอื่น ๆ ที่มาชมุสลิม ทั้งนี้เพราะมีประวัติความเป็นมาของตัวเองที่ยาวนาน ต่อมาเมื่อตกอยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย ชุมชนชาวมาเลย์เหล่านี้ต้องปรับตัวให้เข้ากับอิทธิพลภายนอก โดยเฉพาะระบบการเมืองที่แทรกเข้ามาในหมู่บ้านในรูปแบบของการปกครองส่วนภูมิภาค แต่ปรากฏว่าชาวบ้านยังคงให้การยอมรับในตัวผู้นำท้องถิ่นแบบเดิม นั่นคือผู้นำศาสนา (เจ๊ะอิหม่าม) มากกว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชน เน้นหนักที่การทำกำพรมงชายฝั่ง และการทำงานทำไร่สำหรับ การบริโภคภายในครัวเรือน ทำให้มีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบชาวไร่นา ความที่เป็นชุมชนของชาวมุสลิมด้วยกัน และมีเอกลักษณ์ทางด้านภาษาและวัฒนธรรมของตัวเองทำให้เกิดการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในหมู่เครือญาติซึ่งติดต่อกันมายาวนานนับตั้งแต่การเริ่มตั้งหมู่บ้าน เครือญาติจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ ในชุมชนนอกจากนี้ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อนบ้านซึ่งเกิดจากรูปแบบการประกอบอาชีพคือทำกำพรมงพื้นบ้าน ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยกันในการจับปลาอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้เป็นเจ้าของเรือและเครื่องมือทำกำพรมงกับบรรดาลูกเรือของเขา การพัฒนาสู่ความทันสมัยเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในโครงสร้างทางสังคมของชุมชนทั้งหมด ตัวอย่างเช่นการตัดถนนเข้าหมู่บ้านทำให้ชุมชนกับตัวเมืองเชื่อมถึงกันและมีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เช่น เริ่มมีการรับจ้างนอกชุมชนมากขึ้น แบบแผนการทำ

มาหากินของชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนแปลงไป เกิดอาชีพใหม่ ๆ การติดต่อค้าขายกับตลาดในเมืองท่าได้ง่ายขึ้น รวมทั้งมีการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ มากขึ้น เช่น การแต่งกาย ความบันเทิง เป็นต้น และสิ่งสำคัญที่สุดคือเริ่มมีผู้คนจากตัวเมืองเข้ามาซื้อที่ดินในเขตชุมชนมากยิ่งขึ้น ปัจจัยหลักที่นำความเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนก็คือการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการทำประมง โดยเฉพาะเรือชนิดติดเครื่องยนต์เข้ามาแทนที่เรือใบทาบลาแบบเก่า และนำอุปกรณ์จับปลาสมัยใหม่เช่นตาข่ายในลอมมาแทนตาข่ายแบบเก่าซึ่งชาวบ้านต้องช่วยกันทำจากเส้นใยธรรมชาติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก เช่น ความจำเป็นที่ต้องใช้ลูกเรือลดจำนวนลง การร่วมมือกันระหว่างเรือแต่ละลำในการจับปลาร่วมกันลดลง ขณะที่รายจ่ายด้านเชื้อเพลิงและการบำรุงรักษาเครื่องยนต์เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งภาระหนี้สินที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากการกู้ยืมเงินมาซื้ออุปกรณ์สมัยใหม่เหล่านี้ (Thomas M. Fraser, Jr., 1960)

M.G.Swift (1969) ได้ศึกษาเรื่องการจัดองค์กรทางสังคมของชาวไร่นา มาเลย์ที่จาเลบู ในประเทศมาเลเซีย โดยได้เน้นการศึกษาถึงลักษณะเด่นของระบบนับญาติสายแม่ (Matilineal Kinship System) และเรื่องเศรษฐกิจของชาวไร่นาเป็นหลักโดยมีสมมุติฐานในการศึกษาว่า การเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเศรษฐกิจแบบใหม่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างกว้างขวาง รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือการปลูกยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อระบบการถือครองที่ดิน และการสืบทอดมรดกจากเดิมที่ฝ่ายหญิงเป็นผู้รับสืบทอดที่ดินจากพ่อแม่ ต่อมาเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่มือของฝ่ายชายเนื่องจากฝ่ายชายมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องการทำสวนยางซึ่งเป็นแหล่งที่มาของรายได้หลักของครอบครัว ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางเครือญาติแบบเดิมซึ่งฝ่ายแม่มีความสำคัญมากกว่าฝ่ายพ่อก็ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้นนำไปสู่การเสื่อมลงของระบบเครือญาติแบบมาตาลี (Matrilineal) (M.G.Swift , 1969)

Frederik Barth (1970) ศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจของชาวดารเฟอร์ (Darfur) ซึ่งเป็นชาวมุสลิม อาศัยอยู่บริเวณภูเขาเฟอร์ทางตอนกลางของทวีปแอฟริกา

เป็นชุมชนที่ค่อนข้างโดดเดี่ยว เนื่องจากถูกปิดกั้นโดยทะเลทราย มีการจัดระเบียบทางสังคมเฉพาะตัวคือทั้งฝ่ายสามีและภรรยาต่างเป็นเจ้าของพื้นที่ทำกินของตัวเอง ไม่ใช้ระบบทรัพย์สินร่วมกันแต่ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาจะเป็นเรื่องของการแลกเปลี่ยนแรงงาน รวมทั้งสินค้าและบริการต่าง ๆ ซึ่งขยายรวมไปถึงการแลกเปลี่ยนระหว่างญาติของทั้ง 2 ฝ่าย ถึงแม้ว่าหน้าที่ทางสังคมของทั้งสองฝ่ายจะยังคงอยู่ตามปกติ เช่นภรรยาเป็นฝ่ายเลี้ยงดูลูก ๆ ขณะที่สามีเป็นฝ่ายทอผ้าและจัดเตรียมสินค้าสำหรับบุตรชาย เป็นต้น

ลักษณะทางเศรษฐกิจที่สำคัญของชาวเพอร์ซึ่งแยกออกเป็นแบบตัวใครตัวมัน จะมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนแรงงานขึ้น โดยเฉพาะผู้ที่มีความสัมพันธ์กันทางสายเครือญาติทั้งฝ่ายพ่อและฝ่ายแม่โดยทุกคนจะได้รับการแบ่งที่ดินสำหรับการผลิตเลี้ยงชีพของตน โดยมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่สามารถส่งผ่านไปยังลูกหลานได้ตราบนานชั่วชีวิตเขาปล่อยที่ดินให้ว่างเปล่าเอาไว้ ที่ดินนั้นก็จะถูกแบ่งให้คนอื่น ๆ ที่ขาดที่ดินอยู่ หรือหากที่ดินไม่พอเพียงก็สามารถขอเช่าจากผู้มีที่ดินเหลือโดยเสียค่าเช่าเป็นเบี้ยรี่ จำนวน 1 หม้อต่อฤดูกาลเก็บเกี่ยวหนึ่ง ๆ การตอบแทนการแลกเปลี่ยนแรงงานของชาวเพอร์จัดขึ้นในรูปแบบของ "งานเลี้ยงเบี้ยรี่" ซึ่งเจ้าของบ้านจะจัดเตรียมไว้สำหรับตอบแทนผู้ที่มาช่วยแรงงานในไร่นาของตน ระบบตลาดก็เป็นระบบที่มีความสำคัญในหมู่บ้านเพอร์ เพราะเป็นศูนย์กลางสำหรับการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ มีลักษณะเป็นตลาดนัดที่จัดขึ้นในวันอาทิตย์ซึ่งจะมีผู้คนและบรรดาพ่อค้าคนกลางมาทำการซื้อขายเป็นจำนวนมาก ตลาดเป็นแรงกระตุ้นให้มีการปลูกพืชเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น จากลักษณะเหล่านี้ Barth ได้แยกแบบแผนทางเศรษฐกิจของชาวเพอร์ออกเป็น 2 ประเภทคือประเภทแรกคือการปลูกข้าวฟ่างเพื่อใช้บริโภคและทำเบี้ยรี่ ส่วนนี้ทำเพื่อรองรับระบบการแลกเปลี่ยนแรงงานในสังคม ประเภทที่สองคือการปลูกข้าวโพด มันฝรั่ง และพืชเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งนำไปขายในตลาดเพื่อให้ได้เงินมาสำหรับซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ และเก็บสะสมไว้สำหรับการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจที่นครเมกกะ Barth พบว่าเมื่อมีการนำการปลูกพืชเศรษฐกิจเข้ามาในหมู่บ้าน เช่นการปลูกข้าวโพด มันฝรั่ง มะเขือเทศ ผลไม้ และปศุสัตว์ และชาวบ้านจะนำผลผลิตเหล่านี้มาขายในตลาดนัดที่จัดขึ้นทุกวันอาทิตย์ได้ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้จากพืชเศรษฐกิจเหล่านี้ และ

ค่อยๆ เพิ่มความสำคัญมากขึ้น ส่งผลต่อระบบการถือครองที่ดินแบบเดิมซึ่งไม่เคร่งครัด เรื่องกรรมสิทธิ์มักมักต้องเพิ่มความเคร่งครัดมากขึ้นเนื่องจากที่ดินกลายเป็นสิ่งมีค่าสำหรับการปลูกพืชเศรษฐกิจนั่นเอง (Fredrick Barth, 1970, 149-174)

Polioudakis (1989) ได้เสนองานวิจัยในชนบทแห่งหนึ่งของอาเอเกิลีซล จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเสนอภาพการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในกรอบความคิดวิวัฒนาการนิเวศน์ (Evolutionary ecology) โดยให้ความสำคัญกับพฤติกรรมของปัจเจกบุคคลหรือครอบครัวในการปรับตัว และมองว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเป็นความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายอย่างมีเหตุผลโดยมีวิธีการอธิบายที่เริ่มต้นจากข้อจำกัดทางวัตถุ (material - constraints) เช่นการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาตินำไปสู่การกระทำและแบบแผนการกระทำทางสังคมต่าง ๆ เขาเห็นว่าการขยายตัวของประชากรในชุมชนทำให้เกิดแรงกดดันเรื่องทรัพยากรที่ดิน ครอบครัวต่าง ๆ ในชุมชนถูกบีบให้มีการปรับตัวจึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการตั้งถิ่นฐานภายหลังการแต่งงานและการรับมรดก ส่งผลกระทบไปถึงเรื่องการรวมกลุ่ม การสมรส และความเป็นผู้นำในชุมชน นอกจากนี้การขยายตัวของอำนาจรัฐเข้าสู่ชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้ชุมชนขาดความเป็นเอกเทศมากขึ้นด้วยแต่สำหรับปัจจัยสองประการหลังนี้เขาไม่ได้ให้ความสำคัญในการนำมาอธิบายความมากนัก (จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 21-24)

พทยา สายหู (2521) ได้เสนองานวิจัยเรื่อง "ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของเศรษฐกิจการทำสวนยางของชาวบ้านในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้" ระบุว่า ชาวบ้านมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่งจะเริ่มปลูกยางพาราเมื่อประมาณ 80 ปีมานี้เองโดยก่อนหน้านั้นชาวบ้านคงมีแต่การปลูกข้าวเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ไม่มีรายได้จากพืชอย่างอื่นเลย การเริ่มต้นปลูกยางจำเป็นต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจในด้านแรงงานจากบรรดาญาติมิตรและเพื่อนบ้านค่อนข้างมาก เพราะต้องใช้แรงงานสำหรับหักล้างถางพงเพื่อการเตรียมพื้นที่ปลูกยางในเขตป่าเขาที่แต่ละคนจับจองเอาไว้ บางครั้งเมื่อแรงงานไม่พอก็จะต้องว่าจ้างคนอื่นมาช่วยเตรียมพื้นที่โดยเสียค่าจ้างเป็นส่วนแบ่งของที่ดินที่ตนจับจอง

ไว้ ระบบการผลิตทางการทำไร่ระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินเข้มข้นขึ้น เนื่องจากที่ดินกลายเป็นสิ่งของหายากและมีราคา นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านต้องติดต่อกับชุมชนภายนอกมากขึ้น เช่น การว่าจ้างคนมาตัดยาง การขายผลผลิต การซื้อเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ หรือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาส่งเสริมการปลูกยางและเข้ามาพัฒนาในเรื่องต่างๆ สิ่งที่เขาพยายามชี้ให้เห็นคือ ระบบการผลิตยางเป็นพืชเศรษฐกิจในระบบเศรษฐกิจแบบใหม่ต้องใช้เงินตราในทุกขั้นตอน ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องผูกพันอยู่กับระบบตลาดมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมหลายประการเช่น ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการทำงานในสวนยาง เกิดระบบการจ้างงาน รวมทั้งค่านิยมในการ แต่งงานก็เปลี่ยนไป (พัทยา สายหู , 2521,1-13)

ระวีวรรณ ชุ่มพฤษ (2536) ได้ศึกษา "การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคม และการเมืองของบ้านทิวสน: ชุมชนประมง "นายู" ในจังหวัดปัตตานี พบว่า ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองชาวบ้านที่ยังชีพด้วยการทำนาเป็นหลัก มีการจับสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหารเสริมบ้าง แต่ยังไม่ถึงกับพัฒนาเป็นอาชีพหลักจนกระทั่งภายหลังสงคราม การประมงเชิงพาณิชย์เข้ามามีบทบาทแทนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่คือ เรือติดเครื่องยนต์ และเครื่องมือจับสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ มาใช้ทำให้สามารถจับสัตว์น้ำได้เพิ่มมากขึ้น จนการประมงกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปทำให้ปริมาณทรัพยากรทางทะเลทั้งหลายเสื่อมทรमลง ทำให้ค่าใช้จ่ายในการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ถึงจุดนี้วิถีชีวิตของชาวบ้านถูกผนวกอยู่กับกลไกตลาดอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้อีกต่อไป ชำร่วยการทำนาเช่นในอดีตเริ่มประสบปัญหาเนื่องจากสภาพดินเค็มและการขาดแคลนน้ำ ชาวบ้านจึงค่อย ๆ เลิกทำนาและขายที่นาให้กับคนภายนอกเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านเองก็ต้องปรับตัวด้วยการแสวงหาอาชีพใหม่ ๆ ทำให้เกิดอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เช่น พ่อค้า แม่ค้า อาชีพคนกลาง นายหน้าขายที่ดิน ฝึกอบรมรับจ้างกรรมกร และแรงงานรับจ้าง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในระบบค่านิยมของชุมชนหลายประการ เช่นระบบความเชื่อทางศาสนา ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ระบบเครือญาติและการแต่งงาน รวมทั้งความขัดแย้งเนื่องมาจากการแย่งชิงทรัพยากรต่าง ๆ (ระวีวรรณ ประจวบเหมาะ , 2536, 133-167)

สรุปปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวไร่นามุสลิม

จากการการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากแนวความคิดสำคัญในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถวางกรอบการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวไร่นามุสลิมจะมีแบบแผนในลักษณะเช่นใด น่าจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ปัจจัยจากภายนอกชุมชน
  - 1.1 ปัจจัยด้านการขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์
  - 1.2 ปัจจัยด้านการขยายตัวของกลไกอำนาจรัฐ
2. ปัจจัยจากภายในสังคม
  - 2.1 ปัจจัยด้านข้อจำกัดของสภาพนิเวศน์วิทยาของชุมชน
  - 2.2 ปัจจัยด้านระบบค่านิยมของชุมชน
    - 1.1 การขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์

ในการศึกษาการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวไร่นามุสลิมภาคใต้จะต้องมีการพิจารณาถึงกระบวนการขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ในระดับภาคด้วย งานวิจัยชิ้นนี้จะใช้ความหมายของ "การขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์" ในความหมายกว้าง คือเป็นการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่เน้นการผลิตเพื่อการค้าซึ่งเข้ามาแทนที่ระบบการผลิตแบบเดิมที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน การปลูกพืชเศรษฐกิจและการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ต่าง ๆ ยังผลให้การผลิตและการบริโภคของชาวไร่นาต้องผูกพันอยู่กับระบบตลาดเพิ่มมากขึ้น ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของชาวไร่นาต้องประสบกับความไม่แน่นอนอยู่ตลอดเวลา

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2536) ได้เสนอว่าการค้าในภาคใต้มีมานานก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง แต่ระบบเศรษฐกิจของชาวไร่นาสวนใหญ่ยังคงเป็นการผลิตเพื่อการยังชีพ และใช้ระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตกันโดยตรง (barter) การปลูกข้าวในฐานะที่เป็นพืชพาณิชย์มีบทบาทอยู่ในพื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกบางพื้นที่เท่านั้น เช่น นครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา การใช้เงินตราในฐานะที่เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนยังมีบทบาทน้อยมากในระดับชุมชนหมู่บ้าน ความจำเป็นที่ต้องใช้เงินเกิดขึ้นเพื่อใช้ในการเสียภาษีให้รัฐเป็นสำคัญ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนต่าง ๆ มีความผูกพันเข้ากับระบบตลาดในระดับที่แตกต่างกันออกไป ชุมชนที่ผลิตข้าวเพื่อการค้า ชุมชนที่ผลิตยางพารา และที่ทำเหมืองแร่จะมีระดับการผูกพันกับระบบตลาดมากกว่าชุมชนทั่วไป แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การผนวกเข้ากับระบบตลาดมีมากขึ้น ทั้งในแง่ของการผลิตและการบริโภค การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในภูมิภาคย่อมส่งผลกระทบต่อชาวไร่นาสวนท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน เช่นชุมชนทางชายฝั่งทะเลตะวันตกและตะวันออกซึ่งการประมงเริ่มพัฒนาไปสู่การพาณิชย์ และรุ่งเรืองสุดขีดในช่วงเวลา 2500-2516 หลังจากนั้นก็ต้องเผชิญกับปัญหาผลผลิตตกต่ำและการเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเล การเพาะปลูกข้าวในเชิงพาณิชย์มีปัญหาเพิ่มมากขึ้น เช่นปัญหาดินเค็ม ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นแต่ราคาผลผลิตตกต่ำ หลังปี 2530 พื้นที่เพาะปลูกข้าวเริ่มลดลงโดยเฉพาอย่างยิ่งหลังปี 2532 ซึ่งเริ่มมีการทำนาทุ่งกุลารดาค้าในภาคใต้ พื้นที่เพาะปลูกข้าวได้ลดลงอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้ามยางพาราซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจตัวใหม่ได้มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จากปี 2490 ถึงปี 2530 ดังจะเห็นได้จากจำนวนพื้นที่ปลูกยางเพิ่มจากประมาณ 8 แสนไร่เป็น 10 ล้านไร่ (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 19-20)

1.2 การขยายตัวของอำนาจและกลไกรัฐ

การขยายตัวของอำนาจและกลไกรัฐเข้าไปในชุมชนสามารถพิจารณาได้จากปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น กิจกรรมด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ การพัฒนา

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การศึกษา สาธารณสุข การปราบปรามและรักษา
ความสงบเรียบร้อยและการปกครอง ระบบราชการสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อนและมีการ
ประสานงานกันมากขึ้นจึงสามารถแทรกแซงเข้าไปในชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2536) ได้เสนอไว้ว่าการขยายตัวของ
อำนาจรัฐในภาคใต้แอบแฝงอยู่ภายใต้การปฏิบัติการทางด้านเศรษฐกิจ เช่นนโยบายข้าว
สวนยาง ปาล์มน้ำมัน ระบบการจัดเก็บภาษี และการควบคุมการใช้ทรัพยากร เช่นป่าไม้และ
เหมืองแร่ อำนาจรัฐขยายตัวครอบคลุมชุมชนชนบทเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ นับจากสงครามโลก
ครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แต่อาจส่งผลกระทบต่อที่ไม่เหมือนกันในชุมชนต่าง ๆ และปรากฏให้เห็น
เป็นรูปธรรมเมื่อมีการใช้กำลังปราบปรามผู้ก่อการร้ายโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนกลาง
และพื้นที่ชายแดนภาคใต้ตอนล่างในช่วงระหว่างปี 2508-2525 หลังจากนั้นการใช้กำลัง
ปราบปรามลดความสำคัญลงไป และมีการปรับปรุงกลวิธีในการพัฒนาภาคใต้ซึ่งทำให้ผนวก
ชุมชนภาคใต้เข้ากับอำนาจรัฐได้มากขึ้น (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2536, 20-21)

2.1 ปัจจัยทางด้านสภาพนิเวศน์วิทยาของชุมชน

สภาพนิเวศน์วิทยาของชุมชนมีความหมายกว้าง รวมถึงทำเลที่ตั้งของหมู่บ้าน
ทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน เช่นสภาพภูมิประเทศ ที่ดิน ที่น้ำ ที่สวน ที่ไร่ต่าง ๆ แต่ในงาน
วิจัยชิ้นนี้จะพิจารณาครอบคลุมถึงคนหรือประชากร เข้าไปด้วยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในระบบ
นิเวศน์วิทยาของชุมชน โดยจะเน้นพิจารณาที่เรื่องเกี่ยวกับข้อจำกัดของสภาพแวดล้อม
และทรัพยากรต่าง ๆ เช่นที่ดินมีจำนวนจำกัด คุณภาพดินเลว การขาดแคลนน้ำ รวมทั้งมี
แรงกดดันทางด้านประชากรที่เพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นเพียงใด เพื่อจะดูว่าตัวแปร
เหล่านี้มีผลต่อการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจอย่างไร

2.2 ปัจจัยทางด้านระบบค่านิยมของชุมชน

ชุมชนชาวไร่นามุสลิมในภาคใต้ตอนล่างคนส่วนใหญ่มีเชื้อสายมลายู พวกเขามีเอกลักษณ์ทางภาษา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของตัวเอง ยึดมั่นในหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตในด้านต่างๆแทบทุกด้าน เพราะฉะนั้นในชุมชนเหล่านี้จึงมีระบบค่านิยมของชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ระบบค่านิยมของชุมชนมีความหมายรวมไปถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนในชุมชน จึงถือเป็นปัจจัยภายในอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนปัตตานีแห่งนี้

สมมุติฐานงานวิจัย

1. การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชุมชนชาวไร่นามุสลิม มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมของชุมชน (Traditional Economic Organization) ซึ่งแต่เดิมเน้นการผลิตเพื่อการบริโภค การร่วมมือ และการตอบแทนซึ่งกันและกัน (reciprocity) ในกลุ่มญาติมิตร และเครือญาติ ไปสู่การจัดระเบียบแบบสมัยใหม่ (Modern economic organization) ที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้า ทำให้วิถีชีวิตของชาวไร่นาต้องผูกพันกับระบบเศรษฐกิจ และกลไกตลาดสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น
2. ระบบค่านิยมตามวัฒนธรรมมลายูและความเชื่อทางศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต และการปรับตัวของชาวไร่นามุสลิมในชุมชนโดยช่วยชะลอการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ให้เกิดขึ้นรวดเร็วเกินไปนัก

คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการ

1. การจัดระเบียบทางเศรษฐกิจ (Economic Organization)

หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านต่างๆ คือ ระบบการผลิต (ทุน , แรงงาน, เทคนิคที่ใช้ในการผลิต), หนี้สินและการออม , ตลาดและการแลกเปลี่ยน (ดัดแปลงจาก M.G. Swift ,1965)

2. ชุมชน (Community)

หมายถึง หน่วยทางสังคมที่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของประชากรกลุ่มหนึ่งที่มีวิถีชีวิต แบบแผนทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งความรู้สึกร่วมของการเป็นสมาชิกกลุ่มเดียวกัน (ดัดแปลงจาก Jeremy Kemp,1993,81-96)

3. ชาวไร่นามุสลิม (Muslim Peasants)

หมายถึง ผู้ที่หาเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และทำการประมง รวมไปถึงผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ เช่น รับจ้าง ช่างฝีมือ พักอาศัยอยู่ในชนบทแต่มีลักษณะเฉพาะคือชาวไร่นาเหล่านี้ ไม่ได้ทำการผลิตเพื่อการค้าซึ่งต้องอาศัยทุนและเทคโนโลยีสูง ๆ แต่พวกเขายังคงทำการผลิตเพื่อทำการบริโภคในครัวเรือน ขณะที่มีการปลูกพืชบางอย่างเพื่อการค้าขายให้ได้มาซึ่งเงินสดบ้าง แต่วิถีชีวิตของพวกเขายังคงอยู่ภายใต้กรอบของขนบธรรมเนียม ประเพณี และหลักการของศาสนาอิสลาม (ดัดแปลงจาก พิษณุ สมปอง ,2525 ,13 และ ฉลาดชาย รมิตานนท์,2525,161-168)

4. ปัจจัยด้านการขยายตัวของเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์

หมายถึงสาเหตุที่เกิดจากการพัฒนาและขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อการค้า มีไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ซึ่งทำให้วิถีชีวิตของชาวไร่นาต้องผูกพันกับชุมชนภายนอกคือระบบตลาดเพิ่มมากขึ้นทั้งด้านการผลิตและการบริโภค (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ ,2536)

5. บัณฑิตด้านการขยายตัวของอำนาจและกลไกของรัฐ

หมายถึง สาเหตุที่เกิดจากการที่รัฐโดยระบบราชการต่างๆ เข้าไปมีบทบาทและใช้อำนาจหน้าที่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น เข้าไปในรูปของการชักจูงหมายบังคับ การเก็บภาษี การปราบปรามและรักษาความสงบหรือแผงเข้าไปในรูปของกิจกรรมด้านการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ (หลุย อัสชูแซร์, แพลรดิย-กาญจนา แก้วเทพ, 2526)

6. บัณฑิตทางนิเวศน์วิทยาของชุมชน

หมายถึง สาเหตุที่เกิดจากศักยภาพและข้อจำกัดทางสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และหมายรวมถึงข้อจำกัดทางด้านประชากรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์วิทยาของชุมชน (ชนัญ วงศ์วิภาค, 2526)

7. บัณฑิตด้านระบบค่านิยมของชุมชน

หมายถึง สาเหตุที่เกิดจากระบบความคิด ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคมหรือการจัดระเบียบทางสังคมซึ่งมีรากฐานมาจากหลักการของศาสนาอิสลาม และวัฒนธรรมมลายูซึ่งเป็นลักษณะ เฉพาะของชุมชนชาวไร่นามูสลิม

ขอบเขตของการวิจัย

1. สถานที่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนชาวไร่นามูสลิม "ชุมชนปัตตานี" (ชื่อสมมุติ) เขตจังหวัดปัตตานี โดยเน้นศึกษาในเรื่องการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยการพิจารณากิจกรรมทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งในความสัมพันธ์นี้จะรวมถึงความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชน และความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ภายนอก

2. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ เดือนมกราคม ถึง เดือน ธันวาคม 2537

วิธีการศึกษาและระเบียบวิธีการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาสองแบบ คือ

1. การศึกษาจากเอกสาร
  - 1.1 รวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา
  - 1.2 แยกแยะและจัดหมวดหมู่ข้อมูลจากเอกสาร
2. การศึกษาจากภาคสนาม
  - 2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
  - 2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview)
  - 2.3 การสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของชุมชน
  - 2.4 การบันทึกภาพถ่าย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. สามารถทำความเข้าใจแบบแผนการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจของชาวไร่นามุสลิม "บัตตานี"ว่ามีแบบแผนอย่างไร มีปัจจัยต่าง ๆ เกี่ยวข้องกันอย่างไรบ้าง
2. สามารถเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคม และวิถีชีวิตด้านอื่น ๆ นอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ ทำให้เข้าใจวิถีชีวิตของชาวไร่นามุสลิมได้มากขึ้น
3. สามารถเข้าใจการปรับตัวของชาวไร่นามุสลิมภาคใต้ต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น
4. ผลที่ได้รับจากการศึกษาจะสามารถเชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมของชาวไร่นาในบริบทของสังคมไทยที่กว้างขวางขึ้น